

se sloboda postizava vjerom u Boga i spoznanjem sebe, općenitom pravednošću in pravednom obranom svojijeh svetinja . . .“

Knjiga je res zrcalo pred vsem krščanske pa tudi domorodne duše pisateljčine, že dobro znane na hrvaškem književnem polju. J. Barle.

Knjige „Matice Hrvške“.

Poviest srednjega veka. Po najboljim piscima izradio Franjo Valla. Drugi dio. Od Karlovića do cara Konrada II. (Od 687. god. do god. 1039. posl. Kr.). Sa kartom toga razdoblja. Zagreb 1893. — Str. 326. Cena 2 gl.

Prof. F. Valla je spisal že prvi zvezek srednjega veka, o katerem smo govorili v 5. št. D. in Sv. I. 1892. Rekli smo tamkaj, da se pisatelj ne drži navadne razdelitve, ampak se ravna po Duruyu in končuje prvo dobo s propadom merovejske vladarske hiše, ne pa s Karolom V., kakor drugi zgodovinarji. V drugem delu, ki obsega štiri knjige (4., 5., 6., 7.), nam opisuje zgodbe frankovske države pod zadnjimi Merovejci, pod Karoloviči in njih nasledniki do Konrada II. (1024 — 1039). Karlovičem je bil vzor osnovati v Evropi splošno jednotno in mogočno germansko-krščansko državo. Deloma se je to posrečilo Karolu V., k čemur je mnogo pripomogla tudi cerkev. Tako se je rodilo sveto rimsko cesarstvo, krog katerega se suče vsa evropska zgodovina srednjega veka. V resnici je ta jeden izmed najvažnejših dogodkov v srednjeveški zgodovini. — Krščanski svet je imel odslej dva poglavarja: cesar je bil posvetna, papež pa duhovna glava krščanstva.

Imel je ta dogodek dobre in slabe nasledke, zato je tudi zgodovinarji različno presoajajo. Največ je zaradi rimskega cesarstva trpela gotovo Italija; vendar pravi slavni italijanski zgodovinar Cezar Cantù: „Karol in papež Leon ostaneta dobrotnika človeštva in sta nedolžna zaradi nezgod, ki so nastale, kadar se je jedinstvo in zloga, katero sta sklenila, premenila v nejedinstvo, ki je bila škodljiva za obojno oblast (papeževo in cesarjevo), ne pa tako za človeštvo sploh.“ In: „Če je bilo potrebno, da se je Italija žrtvovala za srečo Evrope, naj njeni otroci ponosno prenašajo nesrečo svoje domovine; tisti pa, ki imajo od tega kak dobiček, naj ne bodo Italiji nevhvaležni.“ V resnici: krščanska Evropa, pred vsem pa nemški narod, naj ima mnogo zahvale rimskemu cesarstvu. — Zdi se, da gospod pisatelj našega dela precj nepovoljno sodi o tem dogodku. Na str. 47. beremo; „Oba vrhovna poglavarja bi morala biti vedno složna. Tako je tudi bilo za Karola V. Toda le kratek čas je trajala ta sloga. Sčasoma je jelo cesarstvo slabeti, cerkev je pa postajala vedno močnejša. Česar za Karola, velikega vladarja in dobrotnika cerkve, papeži niti v mislih niso imeli, to so pozneje delali. Oni so dajali cesarjem cesarsko krono in so mislili, da

so gospodarji cesarstva, a cesarji da so njihove sluge. Tako je postala za cesarje cesarska krona danajski dar in izvor krvavih bojev, ki so se bili celi srednji vek, in sicer samo zaradi tega, je-li papež nad cesarjem ali ne.“

Pisatelj je popolnoma prezrl, kolikega pomena je bilo rimsko cesarstvo v kulturnem oziru za zahodno Evropo, ker so po njem polbarbarski Germani prišli v dotiko s klasično Italijo. Njemu je pred očmi le to, da je rimsko cesarstvo bilo izvor neprestanih bojev med papeži in cesarji. Na isti strani in še bolj na str. 64. in 74. se izpodtika nad tem, da so si papeži prisvajali pravico potrjevati cesarje, dajati jim cesarsko krono, in da so se smatrali za gospodarje cesarstvu. Toda pisatelj bi se bil moral spomniti, da papeži niso potrjevali in kronali nemških kraljev, ampak rimske cesarje, pa da je ideja „sv. rimskega cesarstva“ nekaj drugega, kakor ideja starega pogansko-rimskega cesarstva. Prvič je sam papež podelil frankovskim kraljem naslov, čast in krono rimskih cesarjev, tedaj je gotovo imel neko pravico do nje tudi pozneje. — Drugič cesar ni bil samo vladar nemških dežel, ampak tudi Italije in celega krščanstva. Rimski cesarji so bili objednem varhi in branitelji krščanske vere in cerkve, torej nikakor ni moglo biti papežem vse jedno, kdo nosi cesarsko krono. „In to je“, pravi že omenjeni zgodovinar Cantù, „kar mora pred vsem imeti pred očmi, kdor želi dobiti jasen pojem o zgodovini srednjega veka in ki hoče prav razumeti dogodke, ki se z vsakega drugega stališča zdé samovoljni in samooblastni.“ — Po mnenju gosp. pisatelja so bili krivi srednjeveških bojev le papeži, ker so smatrali cesarje za „svoje robove“. Ne vemo, kako so se te misli vteple v delo pisateljevo, ker se nikakor ne strinjajo z njegovim duhom, ki se kaže drugod. — Cesarji kot taki niso bili nikakor vazali rimskih papežev. Zdi se, da je pisatelj s tem nekako označil stališče, s katererega misli razmotrivati poznejše srednjeveške dogodke. Če je res tako, obžalujemo, vendar za sedaj ne verujemo, ker pisatelj sam kaže v posameznih slučajih, da so si cesarji prisvajali cerkveno oblast in s tem provzročali razpor, z druge strani pa pogosto naglaša, kako blagodejno so vplivali papeži na razvoj evropskih narodov. Da je bilo tudi na rimski stolici nevrednih ljudij, nikdo ne taji in tudi pisatelj omenja to — zmerno pa dostojno. Delo Karola V. je jelo razpadati kmalu po njegovi smrti, v peti knjigi nam pisatelj pripoveduje o propadanju Karolove države pod njegovimi nasledniki in pa o barbarih tega časa: Normanah, Madjarah in Saraceni. Šesta knjiga obsega zgodovino Angleške (888—1108), Francije in Nemčije, ki si je zopet nekoliko opomogla pod močnimi vladarji iz sasse hiše. Naposled razpravlja pisatelj v dveh poglavjih o družabnih razmerah in o kulturi te dôle. Res je deveti in deseti vek prav umazan list v

evropski zgodovini, kar ni čudo, ker se barbarski narodi niso dali tako hitro udomačiti in ker je zaradi neprestanih bojov moralo vse podivjati. Toda v 11. veku se začno duhovi vzbujati, barbarstvo se sicer še šopiri, vendar si želi reda, se začenja spoznavati in tako pripravljati pot napredku in omiki. Približuje se doba križarskih vojsk. — V sedmi knjigi nam podaje pisatelj najprej zgodovino grškega cesarstva od Leona III. (717—741) do cesarice Teodore (1054—1056). V grškem cesarstvu se je v tem času prigodilo nekaj, kar je velikanskega pomena v cerkveni in svētni zgodovini: bruhnil je žalostni cerkveni razkol med izhodom in zahodom. — Mislimo, da bi bil pisatelj moral natančneje pokazati in razložiti notranje vzroke cerkvenega razkola, ker po njegovem pripovedovanju se zdi, da je nastal le iz slučajnega prepira med Focijem in Nikolajem I., pa med Cerularijem in Leonom IX. To je bil le bližnji povod, vzroki pa so mnogi in segajo globoko v zgodovino izhodnega cesarstva. Razven teh dveh cesarstev se javljajo na severu, jugu in izhodu tudi slovanske države. Hud in usoden boj morajo biti Slovani: na severu in zahodu z Nemci, na jugu in izhodu pa z grškim cesarstvom. Žalostna je zgodovina teh slovanskih držav: vidimo jih, kako hipoma nastajajo, visoko se povspenjajo, pa zopet propadajo. Na zahodu se vzdiguje češka in moravska država; zlasti je poslednja obetala Slovanstvu lepo bodočnost, žal, da se to ni uresničilo. Prav govori pisatelj, ko pravi, da je tej nesreči največ kriva nepremišljena politika kneza Svetopolka. Opiral se je le na meč, preziral pa blagodejno apostolsko delovanje sv. Metodija in njegovih učencev, in vendar bi prav to bila najtrdnejša podlaga za njegovo državo. Kakor je Bonifacijevo delo velikanskega pomena za Nemce, tako bi bilo Metodijevo za Slovane, ko bi bil Svetopolk imel zmisel za kaj takega. — Po smrti Metodijeve morajo njegovi učenci bežati pred Svetopolkom in Nemci. Pisatelj pravi na str. 222., da je tudi papež Ivan (VIII.) pomagal razdirati delo Metodijevo, ker je kmalu po njegovi smrti izdal poslanico na Svetopolka, v kateri jako hvali in priporoča zloglasnega Vihinga, zabranjuje slovansko bogoslužje in izreka celo prekletstvo nad Metodijem.

— Tukaj moramo nekaj opomniti. Nikakor ni bil tu Ivan VIII., ker ta je vladal od l. 872.—882., Metodij je pa umrl l. 885. Pisatelj ima v mislih poslanico Štefana V. (VI.) (885—891), na katero se zlasti ruski razkolni pisatelji radi sklicujejo, hoteč dokazati, da rimska stolica nikdar ni bila prijazna Cirilu in Metodiju, niti v obče slovanskemu bogoslužju. Vendar celo življenje sv. bratov glasno in jasno govori proti temu, in tudi naš pisatelj kaj takega ne trdi. Vpraša se le, je-li res papež Štefan V. po smrti Metodijeve prepovedal slov. liturgijo in obsodil Metodija, kar bi se na podlagi krivih sporočil tudi lahko zgodilo; z drugimi besedami; je-li omenjena poslanica avtentičen in zanesljiv vir? A prav to je med učenjaki še nedognano. Poslanico je našel zgodovinar Wattenbach v knjižnici cistercijskega samostana sv. Križa v Dolenji Avstriji in jo izdal l. 1849. Dandanes misli večina učenjakov, da je ta poslanica podvržen spis — delo Vihingovo. Ker še sedaj stvar ni dognana, bil bi se pisatelj lahko izognil tej točki v „občni“ zgodovini. — Na izhodu in severoizhodu se javljata dve mogočni slovanski državi: Poljska in Rusija. Med južnimi Slovani se je posebno odlikovala v tem času Bolgarija, žal, da se je dala ujeti v bizantinske mreže, ki so jo ugonobile. V resnici slovanska zgodovina ni vesela, a še žalostnejša je za Slovence, ker ne najde med slovanskimi državami več Slovencev. Sicer je tudi nam šele v tej dōbi zapadlo solnce slobode in samostojnosti, vendar pisatelj v tem zvezku ne govori posebej o Slovencih, ker je našo žalostno usodo popisal že v prvem delu. Le o panonskih knezih govori v zvezi z moravsko državo. — Naposled še pripoveduje o prihodu Madjarov v Panonijo, o njihovih napadih in pa o pokrščevanju madjarskega naroda. V resnici, madjarska država je na lepi poti koncem te perijode. Dodani zemljevid bo pač slabo ustrezal čitateljem; trebalo bi mnogo večje karte, ali celo dvēh. — Želimo, da bi g. pisatelj spretno in srečno dovršil težavno delo, zgodovino srednjega veka. Matica Hrvaška pa naj bi redno vsaj vsako drugo leto izdala zgodovinsko delo, sicer se bode preveč raztegnilo izdavanje občne zgodovine. F.

